

بررسی مفهوم «پراکسیس» در کاهش شکاف میان نظریه و عمل: ضرورت توسعه مهارت‌های «نرم/سیاسی» در کنار مهارت‌های «سخت/تکنیکی» بر پایه آموزش‌های نوین برنامه‌ریزی شهری

تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۰۳/۲۶ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۹/۰۵/۱۱

فرشاد نوربان (دانشیار دانشکده شهرسازی، دانشکده‌گان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران)
محسن اسماعیلی* (دکتری شهرسازی، دانشکده شهرسازی، دانشکده‌گان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران)

چکیده

شکاف میان تئوری و عمل، به یکی از چالش‌های اساسی نظام آموزش برنامه‌ریزی شهری در دو دهه اخیر جهان تبدیل شده است. تحقیقات دونالد شون^۱، جان فارستر^۲، بنت فلوربرگ^۳، جین هیلیر^۴، هاو و لنگدون^۵ و دیگران به واکاوی این شکاف از منظرگاه سیاسی پرداخته و ریشه اصلی آن را نادیده گرفتن زمینه‌های سیاسی و روابط قدرت از سوی برنامه‌ریزان تکنیکی می‌دانند. در این مقاله کوشیدیم در ابتدا به الزامات مهارتی مورد توجه نظریه‌های فوق در برنامه‌ریزی پرداخته و سپس با رویکردی توصیفی-تحلیلی رهیافت‌های جدید آموزش برنامه‌ریزی در دانشگاه‌های مطرح جهان را مورد بررسی قرار دهیم و در مرحله نهایی راهکارهای توسعه مهارت‌های جدید در سرفصل‌های آموزش کارشناسی ارشد کشورمان ارائه گردد. به منظور دستیابی به این اهداف داده‌های مورد نیاز با استفاده از «مطالعات کتابخانه‌ای»، «پرسشنامه» و «مصاحبه ساختاریافته» با حرفه‌مندان و اساتید دانشگاهی جمع‌آوری شده و تحلیل داده‌ها با روش کمی و با استفاده از آزمون کروسکال و لیس^۶ صورت گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد آموختن «مهارت‌های نرم» چون مذاکره، میانجی‌گری، مدیریت تعارضات و تسهیل‌گری علاوه بر «مهارت‌های سخت» یا تکنیک‌های برنامه‌ریزی می‌تواند به کاهش این شکاف کمک نماید.

واژه‌های کلیدی: آموزش، برنامه‌ریزی شهری، پراکسیس برنامه‌ریزی، قدرت، مهارت.

* نویسنده رابط: moesmaeili@ut.ac.ir

مقدمه و بیان مسأله

در دهه‌های اخیر بسط مفاهیم «قدرت» و «زمینه سیاسی» در قالب مفهوم «پراکسیس^۱» و با هدف تحلیل علل شکاف میان «نظریه» و «عمل» در برنامه‌ریزی شهری قوت گرفته و پایه نظری اغلب این تلاش‌ها، اندیشه‌های میشل فوکوی فرانسوی است. فوکو از نظر اغلب نظریه‌پردازان سیاست، جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی، بنیادی‌ترین تحلیل را از مفهوم «قدرت» به‌دست داده است؛ از اینرو مرجع اصلی نظری «گفتمان قدرت» در برنامه‌ریزی شهری محسوب می‌شود. فوکو به جهت طرح مفهوم «میکرو سیاست^۲» در قالب پیوند قدرت با حوزه‌های مختلف زندگی، به‌دست دادن تعریفی جدیدی از قدرت به معنای «شبکه‌ای از مناسبات متراکم آشکار و نهان در تار و پود جامعه»، به عنوان نظریه‌پردازی بی بدیل شناخته می‌شود (Foucault, 1980, 1991). نظریه‌پردازی مثل فلورگ (1998, 2000, 2002)، ایفتاخل (1998, 2000)، فارستر (2012, 2006, 1997)، هیلیر (2000, 2002, 2006)، فاکس راجرز (2014, 2017)، سرتوما (۲۰۱۵)، متزگر (۲۰۱۷) و بسیاری دیگر از پژوهشگران با رویکرد فوکویی به واکاوی تأثیر قدرت در برنامه‌ریزی پرداخته‌اند.

از سوی دیگر، پیر بوردیو با طرح مفهوم «پراکسیس» در علوم اجتماعی، به بررسی رابطه کنش‌های اجتماعی و زمینه‌های وقوع آن پرداخته که این حوزه گفتمانی نیز به منبعی غنی در نظریه‌های جدید برنامه‌ریزی بدل شده است. بوردیو (۱۹۸۸) در نظریه «پراکسیس» معتقد است کنش‌ها و واکنش‌های عاملان در عرصه‌ای به نام میدان شکل می‌گیرد و کنشگران براساس سرمایه‌های خود می‌توانند به انجام عمل اقدام کنند؛ بنابراین در اندیشه بوردیو هر عمل اجتماعی نتیجه روابط قدرت میان عاملان در یک میدان مشخص اجتماعی است.

تلفیق این دو دیدگاه در نظریات فارستر، فلورگ، هیلیر، هاو و لنگدون، شین، فاکس راجرز و بسیاری دیگر، مفهوم پراکسیس برنامه‌ریزی را به ارمغان آورده است. پراکسیس برنامه‌ریزی را می‌توان قلمرویی سیاسی از مناسبات قدرت میان عاملان برنامه‌ریزی تعریف نمود (Howe and Langdon, 2002). ضرورت توجه به این مفهوم از این حیث است که برنامه‌ریزان بتوانند شرایطی را که در آن قرار می‌گیرند را بهتر درک کنند؛ واکنش‌ها و منازعاتی را که برنامه‌ریزی با آن دست و پنجه نرم می‌کند، پیش بینی کنند و در عرصه حرفه برنامه‌ریزی، با دوراندیشی و کارایی بیشتری عمل کنند (Hillier, 2002, 2003). در دیدگاه متفکران نام‌برده، فضای منازعه آمیز و سیاسی برنامه‌ریزی به شدت نیازمند درک از سوی برنامه‌ریزان شهری است

¹ Praxis

² Micro-politics

و این آگاهی پیش از آنکه در تجارب حرفه‌ای حاصل آید نیازمند آموزش مهارت‌های جدید در نهاد دانشگاه است.

در این مقاله پس از مرور اجمالی نظریه‌های مرتبط با قدرت و سیاست و تحلیل الزامات و مهارت‌های جدید آموزش برنامه‌ریزی به عنوان یک حرفه به شدت سیاسی، سرفصل‌های آموزش کارشناسی ارشد در چند کشور مورد مطالعه قرار گرفته که نشان می‌دهد بسیاری از دانشگاه‌های معتبر جهان در چند سال اخیر واحدهای درسی را برای درک درست برنامه‌ریزان از فضای سیاسی و پیچیده برنامه‌ریزی شهری ارائه کرده‌اند که پس از مرور مختصر پیشینه و متون نظری پژوهش به شرح آن می‌پردازیم.

پیشینه مختصر پژوهش

پژوهش پیرامون آموزش شهرسازی در مقالات داخلی از سابقه و فراوانی بالایی برخوردار نیست و تعداد محدودی از مقالات به بررسی نظام آموزش شهرسازی در ایران و جهان پرداخته‌اند. (به طور مثال نگاه کنید به: بحرینی و طبیبیان، ۱۳۸۶؛ بحرینی و فلاح منشادی، ۱۳۹۵؛ الوندی‌پور و دیگران، ۱۳۹۵؛ طالبی و دیگران، ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶؛ سامان‌پور و دیگران، ۱۳۹۷) تأکید اصلی مقالات نامبرده بر ارزیابی سرفصل‌های رشته شهرسازی در مقاطع مختلف کارشناسی، ارشد و دکتری بوده و توجه اندکی به بررسی تطبیقی نظام آموزش شهرسازی در ایران و جهان معطوف شده است. علی‌رغم کاستی فراوان در حوزه پژوهش‌های مرتبط با آموزش شهرسازی به ویژه بررسی تطبیقی نظام‌های آموزشی داخل و خارج از کشور، پژوهش‌های متعددی در حوزه مباحث مرتبط با مشارکت، میانجی‌گری، روابط قدرت، مذاکره و مؤلفه‌های سیاسی-اجتماعی برنامه‌ریزی به عنوان رکن دیگر این پژوهش صورت گرفته است که نشان‌دهنده اهمیت فزاینده مباحث اجتماعی و سیاسی در میان دانشگاهیان و حرفه‌مندان رشته شهرسازی و رشته‌های مرتبط در کشور است (به طور مثال نگاه کنید به: رفیعیان و دیگران، ۱۳۹۶؛ نژادبهرام و جلیلی، ۱۳۹۹؛ توکلی نیا و شمس پویا، ۱۳۹۶؛ نجاتی و دیگران، ۱۴۰۰؛ مشکینی و موذن، ۱۳۹۴؛ خادم‌الحسینی و عارفی‌پور، ۱۳۹۱؛ عندلیب و دیگران، ۱۳۹۲؛ سید الحسینی و ثناگر دربانی، ۱۴۰۰)

مبانی نظری پژوهش

تحلیل پیرامون نقش قدرت و سیاست در برنامه‌ریزی شهری حدود دو دهه است که مورد توجه قرار گرفته و به طور غالب از سال‌های اواخر دهه ۹۰، توجه گسترده‌ای به اهمیت نقش این

عوامل معطوف شده است. هواداران نگرش سیاسی به برنامه‌ریزی، با تأسی از اندیشه‌های فوکو و بوردیو بر این باورند که برنامه‌ریزی نه فقط وسیله‌ای برای توسعه فضایی بلکه فعالیتی سیاسی و توأم با مداخله در ساختارهای اجتماعی- اقتصادی است که از طریق فرآیندهایی سیاسی (در معنای خُرد) به ویژه مذاکره میان گروه‌ها و کنشگران بر سر منافع و ارزش‌ها، تعیین فضایی می‌یابد (Heally, 2003). دونالد شون (۱۹۸۳) در کتاب حرفه‌مندان واکنشی، ایده واکنش در عمل^۱ برنامه‌ریزی را با رویکرد زمینه‌مند پراگماتیستی برای نخستین بار شرح داده است. وی در این کتاب تلاش نموده تا فضایی را که در آن حرفه‌مندان برنامه‌ریزی با چالش‌های متعدد کاری (موانع سیاسی، اجتماعی و...) مواجه می‌شوند، توضیح دهد و افرادی نظیر جان فریدمن و جان فارستر تحت تأثیر اندیشه‌های شون قرار گرفتند.

بسیاری دیگر از نظریه‌پردازان برجسته نیز برنامه‌ریزی را مرتبط با امر سیاسی می‌دانند؛ لزوم تحلیل نتیجه کار برنامه‌ریزی، به معنای تحلیل آنچه واقعا اتفاق می‌افتد نه آنچه برنامه‌ریزان همیشه انتظار دارند (Friedmann, 1987, 1998)، لزوم درک چرایی و چگونگی (حکمت عملی^۲) شکل‌گیری پروژه‌های شهری در ارتباط با مناسبات قدرت (Flyvbjerg, 1998, 2001, 2002)، ضرورت درک ارتباط فعال میان کنشگران در اتخاذ راهبردها و تاکتیک‌های کنش (Forester, 1989, 1999, 2006; kitchen, 1997; Howe and Langdon 2002)، نظرداشتن مکانیزم‌های نهادگرایانه در تفکر و عمل برنامه‌ریزی (Heally 1997, 2003)، لزوم استفاده برنامه‌ریزان از مهارت‌های ارتباطی و کنش‌های گفتگویی-سیاسی در جهت تحلیل خواست عمومی، منافع قدرت و گروه‌های کنش‌گر (Forester 2006; sager, 1994, 2006; Innes 1995; Stein and Harper 2012)، درک و تحلیل جنبه‌های تاریک برنامه‌ریزی^۳ در ارتباط با مناسبات قدرت (Yiftachel and Huxley, 2000; Flyvbjerg 1998, 2002; Allmendinger, 2002; Certoma 2015; Metzger et al. 2017)، استراتژی‌های غیررسمی (نفوذ، لابی‌گری، تحریف و...) در کنش‌های برنامه‌ریزی (Hillier, 2002; Fox-Rogers and Murphy 2014)، و در نهایت لزوم درک رابطه میان عمل اخلاقی و روابط قدرت به عنوان یک پیچیدگی در کنش برنامه‌ریزی (Lennon and Fox-Rogers 2017) از مهمترین دلایلی است که برنامه‌ریزان را به بینش سیاسی و فراگیری دانش غیر فنی (دانش نرم) نسبت به مقوله «قدرت» فرا می‌خواند.

¹ Reflection-in action

² Phronesis

³ Dark side of Planning

بنابراین با اطمینان می‌توان اذعان داشت که در دو دهه اخیر، نظریه‌پردازی معطوف به عمل در باب سیاست و قدرت متأثر از اندیشه‌های فوکو و بوردیو اهمیت دوچندانی یافته است چرا که در نظر بسیاری، شکاف میان «نظریه» و «عمل» در برنامه‌ریزی از همین نقطه آغاز می‌گردد و تبیین مفهوم «پراکسیس^۱» در برنامه‌ریزی مستلزم نگاه سیاسی در تحلیل رابطه متقابل «دانش» و «کنش» می‌باشد (Hillier, 2002). برای فارستر (1999, 1989) این نگاه از اینرو اهمیت دارد تا نشان دهد که چگونه عمل بصیرانه- معطوف به درک عمیق کنش سیاسی و روابط قدرت- می‌تواند به نظریه‌ای مستحکم در برنامه‌ریزی شهری منجر گردد. از اینرو فارستر، برنامه‌ریزان را به درک دنیای سیال، مناقشه آمیز و عمیقاً سیاسی که با آن سروکار دارند دعوت می‌نماید (Forester, 1999). فلویبر (1998, 2002) نیز متأثر از فوکو و بوردیو، از این شیوه به عنوان تحقیق در باب «حکمت عملی» دفاع می‌کند؛ تحقیقات مبتنی بر کنشگری‌های عمیقاً سیاسی که نقطه عزیمت آن مقیاس‌های خرد و محلی (پروژه‌های شهری) در برنامه‌ریزی شهری است و به تأسی از مفهوم «میکرو سیاست^۲ فوکو» می‌خواهد رد و پای قدرت و زمینه سیاسی را در پروژه‌های شهری جستجو کند.

در نتیجه، نظریه‌پردازان حوزه قدرت در برنامه‌ریزی بر این نکته واقفند که فشارهای سیاسی قدرت به صورت رسمی یا غیررسمی، آشکار و پنهان باعث تحریف یا نابودی تصمیمات برنامه‌ریزانه‌ای می‌شود که از سوی مردم و برنامه‌ریزان اتخاذ شده است. (Flyvbjerg, 2003; Hillier, 2002; Grange, 2012; Krumholz, 2001; Mitchel, 2002). بر این اساس بسیاری از نظریه‌پردازان «تحلیل قدرت» به برنامه‌ریزان توصیه می‌کنند که برای جلوگیری از چالش‌ها و تحریف‌ها احتمالی در برنامه‌ریزی، به مهارت‌هایی [سیاسی] مجهز باشند. آن‌ها می‌گویند بدون این مهارت‌های نرم/سیاسی برنامه‌ریزان فریب خورده، منزوی می‌شوند و مجبور می‌گردند که در راستای منافع قدرت‌های مخرب، تصمیمات غیراخلاقی و مغایر با منافع جمعی اتخاذ کنند. (Flyvbjerg, 1998; Hillier, 2002; Krumholz, 2001)

در مجموع، نظریه‌پردازان فوق بر این باورند که نظریات فوکو و بوردیو می‌تواند چارچوب مناسبی را برای تحلیل مناسبات قدرت در بستر وقوع تصمیمات شهری از یک‌سو و تعریف مهارت‌های جدید برنامه‌ریزان از سوی دیگر به دست دهد. برخی از فواید استفاده از پراکسیس فوکویی- بوردیویی در حرفه برنامه‌ریزی شهری بدین شرح است:

- درک برنامه‌ریزی به عنوان یک ساز و کار سیاسی و ارزشی تا یک فرآیند تکنیکی و ابزاری
- لزوم تحلیل کنش‌های برنامه‌ریزی شهری در بستر خاص اجتماعی- سیاسی واقع در آن

¹ Praxis

² Micro Political

- لزوم درک و تحلیل روابط قدرت مؤثر بر تصمیمات کنشگران برنامه‌ریزی شهری
 - لزوم درک برنامه‌ریزان از مهارت‌های جدید (دانش نرم) در جهت فهم درست زمینه سیاسی
 - تحلیل رابطه میان ارزش‌ها، گفتمان‌ها و کنش‌های کنشگران (بازیگران)
 - ضرورت تحول در آموزش برنامه‌ریزی در جهت تحقق منافع جمعی
- اندیشه‌های مطرح در حوزه «زمینه سیاسی» و «مناسبات قدرت» در برنامه‌ریزی شهری به اختصار در جدول شماره (۱) ارائه شده است

جدول شماره (۱): چکیده نظریه‌های مرتبط با «سیاست» و «قدرت» در برنامه‌ریزی شهری

منبع	مهارت‌های مورد انتظار از برنامه‌ریزان	خطوط اصلی اندیشه / نظریه	نحله فکری ریشه‌ها
Schon, 1983 Forester 1989, 1999, 2012 Hoch, 1994, 1996 Stein and Harper, 20012	تحلیل سیاست و ارزیابی توانایی ارتباط و گفتگو تحلیل ساختارهای سیاسی، نهادی و حقوقی حرفه کاربست نظریه در زمینه آشنایی با اخلاق حرفه‌ای	تأکید بر عمل بیش از نظریه‌پردازی‌های انتزاعی درک اهمیت زمینه (اجتماعی، سیاسی، و...) کنش انسانی عاملان در فرآیند برنامه‌ریزی درک اهمیت زبان در خلق واقعیت‌ها و کنش‌های انسانی بهره‌گیری از ارزیابی نتایج اقدامات پیشین	برنامه‌ریزی عمل‌گرا (پراگماتیستی)
Forester 1989, 1993 Fischer 1999 Innes 1995 Sager 1994 Stein and Harper, 2012 Heally, 1992, 1997	گفتگو، مذاکره و ارتباط فنون میانجی‌گری توانایی مدیریت مذاکرات توانایی اجماع‌سازی تسهیل فرآیند گفتگو و ارتباط بین کنشگران	استفاده از عقلانیت ارتباطی (گفتگویی) برای جلوگیری از سلطه کنشگران رسمی و دولت تأکید بر فرآیندهای مشارکتی و ارتباطی در جهت جلوگیری از پیش سلطه منافع فنی، اقتصادی و سیاسی نقش زبان و گفتگو به عنوان میانجی میان دانش و کنش	برنامه‌ریزی ارتباطی / همکاری
Flyvbjerg 1998, 2000 Yiftachel, 1998 Flyvbjerg and Richardson 2002 Gunder 2002 Hillier 2002, 2003 Ploger 2004 Gunder and Hillier 2004, 2005, 2009 Allmendinger, 2009 Wood, 2009	توانایی درک و تحلیل مناسبات قدرت (کنشگر- شبکه‌های برنامه‌ریزی) فنون مذاکره و ارتباط فنون چانه‌زنی و بحث فنون حل اختلاف و رفع منازعه بین کنشگران آشنایی با مباحث حقوقی و سیاسی مرتبط	درک برنامه‌ریزی به مثابه پراکسیس قدرت و نه صرفت یک فرآیند تکنیکی و رها از ارزش ورود قدرت‌پژوهی به عرصه برنامه‌ریزی (شهرسازی) تحلیل روابط کنشگران به مثابه شکلی از روابط قدرت قدرت به‌عنوان مسأله اصلی و تأثیرگذار بر برنامه‌ریزی	برنامه‌ریزی معطوف به قدرت

		برنامه‌ریزی متمرکز و بروکراتیک به‌عنوان شکل-هایی از اعمال قدرت برای تصاحب فضا و کنترل جامعه دوراندیشی سیاسی نسبت به کنش برنامه‌ریزی تحلیل منابع قدرت کنشگران	
Howe and Langdon 2002 Hillier, 2002 Edman, 2001 Huxley and Yiftachel, 2000 Prieto and Wang, 2010 Shin, 2013	درک زمینه‌های روان-شناختی مؤثر بر اراده کنشگران (هابیتوس) توانایی تحلیل زمینه‌های پیشینی مؤثر بر کنش (اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و...) فنون مذاکره و ارتباط فنون رفع تعارض و میانجی‌گری	درک چگونگی ارتباط میان کنشگران در میدان-های عمل برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری شهری توجه بیشتر به برنامه‌ریزی شهری به‌عنوان اقدامی واقع در زمینه سیاسی، اجتماعی و نهادی خاص درک نقش شکل‌های مختلف سرمایه (سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و...) و عادت‌واره‌ها در برنامه‌ریزی اهمیت یافتن نقش موقعیت (Position) و عوامل ناخودآگاه در برنامه‌ریزی	برنامه‌ریزی بازتابی (واکنشی)

مأخذ: نگارندگان

همانگونه که در جدول فوق مشخص است تأکید اصلی نظریات بر توسعه مهارت‌های ارتباطی، چانه زنی، گفتگو، رفع تعارضات و به طور کلی مهارت‌های سیاسی در آموزش برنامه‌ریزی استوار بوده است. در ادامه مقاله به بررسی سرفصل‌های آموزشی مرتبط با موضوع در دانشگاه‌های معتبر جهانی پرداخته شده است.

مروری بر واحدهای درسی دانشگاه‌های جهان

در قسمت دوم مقاله واحدهای درسی ارائه شده در معتبرترین دانشگاه‌های ایالات متحده و بریتانیا در حوزه برنامه‌ریزی شهری در نیم سال اول تحصیلی ۲۰۱۹ مورد بررسی قرار می‌گیرد. تأکید اصلی این قسمت بر سرفصل‌های آموزشی مرتبط با چارچوب نظری پژوهش است.

۱) دانشگاه‌هاروارد - دانشکده معماری و شهرسازی

در این دانشگاه واحدهای درسی متفاوتی در دوره کارشناسی ارشد جهت آشنایی دانشجویان با ساختار سیاسی و مدیریتی حاکم بر برنامه‌ریزی شهری ارائه می‌شود که به اختصار به آن می‌پردازیم.

۱-۱) حکمروایی شهری و سیاست برنامه‌ریزی شهری

این درس با این پیش فرض طراحی شده که سیاست‌های حاکم بر برنامه‌ریزی شهری و ساختار مدیریتی و نهادی تأثیر به‌سزایی بر عمل برنامه‌ریزی شهری و نتایج آن دارد. تمرکز اصلی این

درس بر مطالعه نهادهای رسمی و غیر رسمی، نهادهای دولتی و غیر دولتی برنامه‌ریزی شهری، شراکت بازیگران، برنامه‌ریزی دموکراتیک و دستوری، بازیگران و غیره استوار است. علاوه بر این تلاش دارد تا به این پرسش که کدام ساختار مدیریتی یا کدام زمینه سیاسی به گونه‌ای شایسته‌تر به ارزش‌هایی چون عدالت اجتماعی، تفاوت‌ها و پایداری محیط‌های شهری جوابگوست، پاسخ دهد. رویکرد این درس تجزیه و تحلیل انتقادی سیاست‌های شهری برای آگاهی دانشجویان از واقعیت‌های سیاسی حاکم بر برنامه‌ریزی شهری در فضای حرفه‌ای است.

۲-۱) برنامه‌ریزی اقدام اجتماع محلی: اصول و تجارب

این درس بر آموزش فنون مذاکره، مباحثه و میانجی‌گری به عنوان یک مهارت کاربردی در حرفه برنامه‌ریزی شهری استوار است و تأکید آن در ارتباط هماهنگ میان سطوح حرفه‌ای، نهادی و جوامع محلی است. همچنین این سرفصل چارچوبی را مبتنی بر فنون، توجیهات و کاربرد مشارکت چندفاعلی در اجتماعات محلی ارائه می‌دهد.

۲) دانشگاه کرنل - دپارتمان برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

۲-۱) مردم، برنامه‌ریزی و سیاست در شهر

این درس مختص دانشجویان کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای طراحی شده و به دانشجویان آموزش می‌دهد که برخلاف باور رایج، برنامه‌ریزی شهری نه فقط در دفاتر حرفه‌ای بلکه در سازمان‌های عمومی و دولتی، شوراهای شهر، سازمان‌های محلی، نهادهای غیردولتی، شرکت‌های بخش خصوصی مرتبط با شهر و ساختمان، و حتی در زندگی خصوصی و خانوادگی در جریان است. در این درس تمرکز اصلی بر تحلیل و ارزیابی فعالیت شهرسازان، شهروندانی که درگیر موضوعات مربوط به طرح‌های شهری و نهادها و سیاست‌گذاران عرصه عمومی است. سازوکار سیاسی مکان‌سازی برای اجتماعات محلی و برنامه‌ریزی خلاقانه، پاسخ-گویی به چالش‌های تنوع و تعارض ارزش‌ها و خواست عمومی نزد بازیگران متعدد از مهمترین موضوعات مورد توجه در این سرفصل کلیدی آموزشی است. آموزش فنون مذاکره و مذاکره و تحلیل سازوکار قدرت و سیاست در برنامه‌ریزی محلی از مهمترین دستاوردهای آموزشی این درس محسوب می‌شود.

۲-۲) ارتباط در برنامه‌ریزی

این سرفصل به منظور ارتقاء توانمندی‌های ارتباطی شهرسازان با تأکید بر فنون گفتاری و نوشتاری در زمینه‌های کاربردی و حرفه‌ای استوار است. هدف اصلی این درس مهیا نمودن دانشجویان برای ورود به حرفه مبتنی بر آشنایی کامل با تکلم و نوشتار تأثیرگذار، شفاف، واجد کفایت و دارای فصاحت است. این درس کمک می‌کند تا دانشجویان به خوبی بتوانند با فرآیند ارتباط با دیگران بازیگران برنامه‌ریزی شهری موفق عمل نمایند.

۳) دانشگاه ام‌ای تی - دیپارتمان مطالعات و برنامه‌ریزی شهری

۳-۱) سیاستگذاری شهری

این درس تلاش دارد تا نحوه تفکر در رابطه با زمینه سیاسی و سیاست‌های شهری را به‌عنوان بخشی از زندگی روزمره حرفه‌ای آموزش دهد. تعبیر درس از سیاست برنامه‌ریزی، تحلیل منازعات میان بازیگران در حال رقابت، ارزیابی واقعیت‌های جاری در زمینه سیاسی برنامه‌ریزی شهری، درک ایدئولوژی، فرهنگ و ساختارهای پیشینی مؤثر بر فرآیند و نتایج برنامه‌ریزی شهری با تأکید بر سیستم سیاسی ایالات متحده است.

۳-۲) حل منازعات عمومی

این دوره مقدمه‌ای بر منازعات حاکم بر دنیای واقعی حاکم بر برنامه‌ریزی شهری است. سرفصل‌های این درس موضوعاتی چون منازعات ملی، منطقه‌ای و محلی را در بر می‌گیرد و نقش مؤثر برنامه‌ریزی شهری را به عنوان اهرم تغییرات اجتماعی و نهادینه شدن فرآیند یادگیری اجتماعی معرفی می‌نماید.

۳-۳) علم و هنر مذاکره

این درس مبانی چانه زنی و مذاکره در عرصه عمومی، حقوقی، تجاری و سیاسی را فراهم می‌کند. مبانی مورد نیاز این درس از تئوری‌های اجتماعی و پژوهش‌های عملی حاصل شده است. راهبرد، ارتباط و همکاری، اخلاق و تأثیرات نهادی در این درس با توجه به توانایی بازیگران در تحلیل مسائل و رقابت بر سر منافع مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و در نهایت راهکارهای چانه‌زنی، توافق و مصالحه و حل منازعات در شرایط اجتماعی، سازمانی و سیاسی مورد بحث و تبادل نظر قرار می‌گیرد.

۳-۴) حقوق، جنبش‌های اجتماعی و سیاست‌گذاری عمومی

تمرکز اصلی این درس بر ارتباط میان حقوق، دستگاه قضایی، جنبش‌های اجتماعی و سیاستگذاری عمومی در برنامه‌ریزی شهری است. این سرفصل نشان می‌دهد که چگونه گروه‌های اجتماعی از قوانین برای تغییر محیط استفاده می‌کنند و چگونه پیروز یا ناکام می‌شوند.

۳-۵) دروازه: عمل برنامه‌ریزی

این درس تنگناهای موجود، قدرت و محدودیت‌های عمل برنامه‌ریزی، نقش‌های چندگانه شهرسازان در مواجهه با قدرت، سیاست و موانع نهادی و حقوقی و حرفه برنامه‌ریزی شهری را مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد. هدف از تعریف این درس افزایش کارآمدی و توانمندی شهرسازان در موقعیت‌های موجود در دنیای واقعی حرفه و افزایش درک آنان از زمینه‌های مؤثر بر حرفه است و بدین منظور مهارت‌های چون تحلیل سیاست‌ها، ارزیابی نتایج پروژه‌ها و موانع

ناکارآمدی نظریه‌ها، آشنایی با ساختار سیاسی، نهادی و حقوقی برنامه‌ریزی شهری آموزش داده می‌شود.

۳-۶) مباحثه و ارتباط (نوشتار و گفتار)

تأکید این درس بر آموزش مهارت‌های بحث و مذاکره در ارتباطات کلامی و نوشتاری است و توانمندی‌های مورد نیاز دانشجویان در حرفه را در این زمینه تأمین می‌نماید. ارتباط میان تفکر شفاف، خوانش انتقادی و نوشتار مؤثر هدف اصلی این درس می‌باشد.

۳-۷) حرفه واکنشی: رویکردی برای گسترش مرزهای یادگیری

این درس مقدمه‌ای بر رویکردی است که توسط دونالد شون پایه‌گذاری شده و متأثر از سنت پراگماتیسم آمریکایی است. این رویکرد تلاش می‌کند تا به دانشجویان یاد دهد که چگونه می‌توانند دانش را در موقعیت‌های گوناگون حرفه‌ای به کار گیرند و چگونه قادرند یادگیری تجربی و دانش را در عمل حرفه‌ای و واقعی در شرایطی مؤثرتر ترکیب نمایند.

۴) دانشگاه لیورپول - دپارتمان معماری، برنامه‌ریزی و طراحی محیطی

۴-۱) قدرت و اخلاق در برنامه‌ریزی

هدف از این درس فراهم کردن زمینه‌های درک برنامه‌ریزی شهری به‌عنوان فعالیت حرفه‌ای است. این برنامه چشم‌اندازهای نهادی برنامه‌ریزی را در ارتباط با موضوعات قدرت، سیاست، بازار و سایر رشته‌های مرتبط مورد ارزیابی و بحث قرار می‌دهد. هدف از ارائه این درس آشناساختن دانشجویان با طبیعت و اهداف حرفه برنامه‌ریزی شهری، معرفی برنامه‌ریزی شهری به‌عنوان فعالیت سیاسی به موازات جنبه‌های اجرایی و فنی آن، آشنایی دانشجویان با طیف گسترده بازیگران برنامه‌ریزی شهری و نقش‌های متفاوت آنان و در عمل برنامه‌ریزی شهری است.

۴-۲) برنامه‌ریزی در عمل

این درس با هدف گسترش فهم دانشجویان از حرفه، فرآیندهای برنامه‌ریزی و نظام اجرایی آن و همچنین نقش شهرسازان در این امور تدوین شده است. ارتقای بینش سیاسی برنامه‌ریزان، نقش‌های متفاوت برنامه‌ریزان در موقعیت‌های حرفه‌ای، توانایی‌های انتقادی در برخورد با مسائل شهری، بهبود قدرت مذاکره، ارتباط و چانه‌زنی آنان در شرایط حرفه‌ای از دیگر اهداف این سرفصل محسوب می‌شود.

۵) دانشگاه نیوکاسل آپون تاین - دانشکده معماری و برنامه‌ریزی محیطی

۵-۱) حرفه واکنشی

این درس تلاش می‌کند تا به دانشجویان یاد دهد که چگونه می‌توانند دانش را در موقعیت‌های گوناگون حرفه‌ای به کار گیرند و چگونه قادرند یادگیری تجربی و دانش را در عمل

حرفه‌ای و واقعی در شرایطی مؤثرتر ترکیب نمایند. از طریق این رویکرد دانشجویان هوشیاری بیشتری نسبت به کارکرد دانش خود در عرصه حرفه کسب می‌کنند و می‌توانند ظرفیت یادگیری خود را در موقعیت‌های گوناگون در تجارب واقعی بهبود ببخشند.

۲-۵) قدرت و اخلاق در برنامه‌ریزی

این درس دقیقاً با محتوای مشابه در دانشگاه لیورپول نیز ارائه می‌گردد. این درس چشم‌اندازهای نهادی برنامه‌ریزی را در ارتباط با موضوعات قدرت، سیاست، بازار و سایر رشته‌های مرتبط مورد ارزیابی و بحث قرار می‌دهد. هدف از ارائه این درس آشنا ساختن دانشجویان با طبیعت و اهداف حرفه برنامه‌ریزی شهری، معرفی برنامه‌ریزی شهری به‌عنوان فعالیت سیاسی به موازات جنبه‌های اجرایی و فنی آن، آشنایی دانشجویان با طیف گسترده بازیگران برنامه‌ریزی شهری و نقش‌های متفاوت آنان و در نهایت آموزش اصول و مبانی اخلاق حرفه‌ای در عمل برنامه‌ریزی شهری است.

۶) دانشگاه کاردیف - دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی

۱-۶) حرفه و قوانین برنامه‌ریزی شهری

تمرکز اصلی این درس بر ارتباط میان حقوق برنامه‌ریزی شهری، نظام قانونی، جنبش‌های اجتماعی و سیاست‌گذاری عمومی در برنامه‌ریزی شهری است. همچنین قدرت عمل حقوق برنامه‌ریزی شهری را در شرایط حرفه‌ای در زمینه سیاسی، اجتماعی، بازار و غیره را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و به دانشجویان نحوه اثرگذاری مؤثرتر قوانین برنامه‌ریزی شهری در حرفه را آموزش می‌دهد.

۲-۶) حکمروایی مردم و مکان‌ها

در این سرفصل شراکت، ارتباط و همکاری بین بخشی، ساختار نهادی و سیاسی با توجه به توانایی مختلف بازیگران در اثرگذاری بر موضوعات و رقابت بر سر منافع در خلق مکان‌های شهری مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و در نهایت راهکارهای چانه‌زنی، توافق و مصالحه و حل منازعات در شرایط اجتماعی، سازمانی و سیاسی رقابتی مورد بحث و تبادل نظر قرار می‌گیرد.

۷) دانشگاه دوبلین - دیپارتمان برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

۱-۷) تحلیل سیاست و تصمیم‌سازی

این درس بر عقلانیت‌های مداخله، گونه‌های مداخله، ارزیابی و روش‌های آن، نقش برنامه‌ریزان در فرآیندهای سیاست‌گذاری شهری و تحلیل سازوکارهای سیاسی و نهادی متمرکز است. این درس تکنیک‌های مختلف بحث و میانجی‌گری را آموزش می‌دهد. هدف اصلی این دوره قادر ساختن حرفه‌مندان برنامه‌ریزی شهری به درک عوامل سیاسی - اجتماعی مؤثر بر سیاست‌های شهری در شرایط عدم قطعیت است.

۲-۷) حقوق برنامه‌ریزی و شهر

تأکید اصلی این سرفصل بر آموزش حقوق و قوانین شهری، جایگاه حقوقی و نهادی برنامه‌ریزی شهری و روش‌های تصمیم‌سازی حقوق - مبناست. تحلیل قوانین، حقوق شهرداری‌ها و تفاسیر قانون اساسی نیز از دیگر مباحث مورد توجه در این درس است. همچنین در این درس نمونه‌های موردی توسط دانشجویان حول محورهای قانونی در اجرا، حقوق مالکیت، مقررات حقوقی کاربری زمین و مسکن مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

۸) دانشگاه منچستر - دپارتمان مطالعات شهری و برنامه‌ریزی

۸-۱) تحلیل انتقادی سیاست‌های شهری و مکان

تحلیل و ارزیابی انتقادی پروژه‌های شهری و مکان‌سازی‌ها توسط دانشجویان مهمترین رکن این سرفصل آموزشی است. در این درس دانشجویان می‌آموزند که پروژه‌های برنامه‌ریزی شهری ممکن است در عمل به زیان منافع گروه‌های ضعیف جامعه عمل کنند و باید عوامل قدرتمندی چون بازار، ساختارهای سیاسی، نفوذ و لابی‌گری را پیش از هر نوع مداخله در فضا ارزیابی و تحلیل نمایند.

جدول (شماره ۲) چکیده‌ای از سرفصل‌های مرتبط با حوزه گفتمانی «قدرت» و «زمینه برنامه‌ریزی» را در چند دانشگاه معتبر جهان نشان می‌دهد.

جدول شماره (۲): سرفصل‌های مرتبط با حوزه «قدرت» و «زمینه برنامه‌ریزی» در دانشگاه‌های معتبر جهان

دانشگاه	عنوان درس	محتوای آموزشی	مهارت‌ها و فنون
دانشگاه هاروارد ^۱	حکمرمایی شهری و سیاست برنامه‌ریزی شهری	<ul style="list-style-type: none"> مطالعه نهادهای رسمی و غیر رسمی، دولتی و غیر دولتی برنامه‌ریزی شهری، شراکت اقتصادی و اجتماعی بازیگران معرفی ساختار مدیریتی پاسخگو به ارزش‌هایی چون عدالت اجتماعی، تفاوت‌ها و پایداری محیط‌های شهری ارزیابی پروژه‌ها و سیاست‌های شهری و برنامه‌ریزی شهری 	<ul style="list-style-type: none"> تحلیل و ارزیابی پروژه‌های برنامه‌ریزی شهری تحلیل ساختار سیاسی و اقتصادی آشنایی با مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای
	برنامه‌ریزی اقدام اجتماع محلی: اصول و تجارب	<ul style="list-style-type: none"> آموزش فنون مذاکره، مباحثه و فنون، توجیهات و کاربرد مشارکت چندفاعلی در اجتماعات محلی ایجاد ارتباط هماهنگ میان سطوح نهادی و سیاسی 	<ul style="list-style-type: none"> مهارت مباحثه و میانجی‌گری مهارت ارتباط با جوامع محلی و نهادهای اجتماعی و سیاسی
دانشگاه کرنل ^۲	مردم، برنامه‌ریزی و سیاست در شهر	<ul style="list-style-type: none"> تحلیل و ارزیابی فعالیت شهرسازان، شهروندان، نهادها و سیاست‌گذاران عرضه عمومی تحلیل سازوکار سیاسی مکان‌سازی برای اجتماعات محلی پاسخ‌گویی به چالش تعارض ارزش‌ها و خواست عمومی 	<ul style="list-style-type: none"> دوراندیشی نسبت به واقعیت‌های حرفه‌ای برنامه‌ریزی شهری تحلیل سیاست‌های شهری فنون مذاکره و مباحثه

1 <http://www.gsd.harvard.edu/#/course-listing.html?dept=12292>

2 <https://aap.cornell.edu/academics/crp/graduate/planning/mrp>

	- آموزش فنون مباحثه و مذاکره و تحلیل سازوکار قدرت		
	- آموزش فنون گفتاری و نوشتاری در زمینه‌های حرفه-ای	ارتباط در حرفه	
	- آشنایی با تکلم و نوشتار تأثیرگذار		
	- آموزش نحوه تفکر در رابطه با زمینه سیاسی و سیاست‌های شهری	سیاست‌گذاری شهری	دانشگاه ام‌ای تی ۱
	- آموزش برنامه‌ریزان شهری برای حل موضوعاتی چون منازعات ملی، منطقه‌ای و محلی	حل منازعات عمومی	
	- فنون رفع اختلاف و حل منازعه		
	- مبانی چانه زنی و مذاکره در عرصه عمومی و حقوقی شهر	علم و هنر مذاکره	
	- تبیین ارتباط میان حقوق، دستگاه قضایی، جنبش‌های اجتماعی و سیاست‌گذاری شهری	حقوق، جنبش‌های اجتماعی و سیاست‌گذاری عمومی	
	- تحلیل چگونگی استفاده گروه‌های اجتماعی از قوانین برای تغییر محیط		
	- توانایی تحلیل خواست گروه‌های اجتماعی فنون ارتباطی در سیاست‌گذاری		
	- بررسی تنگناهای موجود، قدرت و محدودیت‌های حرفه	دروازه: عمل برنامه-ریزی	
	- معرفی نقش چندگانه شهرسازان در مواجهه با قدرت، سیاست و موانع نهادی و حقوقی		
	- توانایی کلامی و نوشتاری در بحث و مذاکره	مباحثه و ارتباط	
	- آموزش مهارت‌های بحث و مذاکره در ارتباطات کلامی و نوشتاری		
	- چگونگی به کار گیری دانش در موقعیت‌های حرفه‌ای چگونگی ترکیب مؤثر تجربه و دانش در عمل	حرفه واکنشی	
	- آشنایی با طبیعت و اهداف حرفه	قدرت و اخلاق در برنامه‌ریزی	دانشگاه لیورپول ۲
	- یادگیری اصول و مبانی اخلاق حرفه‌ای		
	- تبیین نقش‌های متفاوت برنامه‌ریزان در موقعیت‌های حرفه‌ای	برنامه‌ریزی در عمل	
	- ارتقاء توانایی‌های انتقادی در برخورد با مسائل شهری		
	- فن مذاکره، ارتباط و چانه زنی		
	- آموزش چگونگی ترکیب یادگیری تجربی و دانش در عمل حرفه‌ای و واقعی	حرفه واکنشی	دانشگاه نیوکاسل ۳
	- آموزش اصول و مبانی اخلاق حرفه‌ای در عمل	قدرت و اخلاق در برنامه‌ریزی	
	- آشنایی دانشجویان با طیف گسترده بازیگران برنامه‌ریزی شهری و نقش‌های متفاوت آنان		
	- ارتباط میان حقوق برنامه‌ریزی شهری، نظام قانونی، جنبش‌های اجتماعی و سیاست‌گذاری عمومی در برنامه‌ریزی شهری	حرفه و قوانین برنامه‌ریزی شهری	دانشگاه کاردیف ۴
	- مهارت‌های چانه‌زنی، توافق و مصالحه	حکمرمایی مردم و مکان‌ها	
	- و حل منازعات در شرایط اجتماعی،		
	- آشنایی با عقلانیت‌های مداخله، گونه‌های مداخله، ارزیابی و روش‌های آن	تحلیل سیاست و تصمیم‌سازی	دانشگاه
	- تکنیک‌های مختلف بحث و میانجی‌گری		

1 <http://dusp.mit.edu/departament/about>2 <https://www.liv.ac.uk/study/undergraduate/courses/town-and-regional-planning-mplan/module-details/>3 <http://ncl.reportlab.com/media/output/k400.pdf>4 <http://courses.cardiff.ac.uk/undergraduate/course/detail/k490.html>

- درک عوامل سیاسی - اجتماعی مؤثر بر سیاست‌های شهری	- تبیین نقش برنامه‌ریزان در فرآیندهای سیاست‌گذاری شهری و سازوکارهای سیاسی و نهادی		دوبلین ^۱
- تحلیل و تفسیر حقوق و قوانین شهری	- آموزش حقوق و قوانین شهری، جایگاه حقوقی و نهادی برنامه‌ریزی شهری و روش‌های تصمیم‌سازی حقوق - مبنا	حقوق برنامه‌ریزی و شهر	
- مهارت تحلیل و ارزیابی بازار، ساختارهای سیاسی، نفوذ و لابی‌گری	- تحلیل و ارزیابی انتقادی پروژه‌های شهری و مکان - سازی	تحلیل انتقادی سیاست‌های شهری و مکان	دانشگاه منچستر ^۲

مأخذ: نگارندگان

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، توسعه‌ای و از لحاظ روش‌شناسی توصیفی - تحلیلی مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی است. با توجه به هدف تحقیق که دستیابی به ضروری‌ترین مهارت‌ها برای آموزش حرفه‌مندان واکنشی، آگاه به زمینه عمل و کارآمد در حرفه است، ابتدا مهم‌ترین مهارت‌های آموزشی در دانشگاه‌های معتبر ایالات متحده و بریتانیا بر اساس چارچوب نظری تحقیق و بررسی سرفصل‌های آموزشی این دانشگاه‌ها به شرح زیر مشخص شده است: ۱. فنون مشارکت، مذاکره و مباحثه ۲. فنون میانجی‌گری و رفع تعارض ۳. مهارت‌های تحلیل و ارزیابی پروژه‌های شهری ۴. مهارت تحلیل سازو کارهای سیاسی و ساختار قدرت ۵. گفتار و نوشتار تأثیر گذار ۶. آشنایی با حقوق، قوانین و مقررات عمومی ۷. آشنایی با حقوق، قوانین و سیاست‌های شهری و برنامه‌ریزی شهری ۸. آشنایی با سازوکار تبادل اطلاعات در حوزه عمومی ۹. مهارت‌های عملی در پیوند تجربه و دانش ۱۰. اصول و مبانی اخلاق حرفه‌ای).

در ادامه به منظور رتبه‌بندی درجه اهمیت مهمترین و پرکاربردترین مهارت‌هایی که در سرفصل‌های آموزشی دانشگاه‌های ایالات متحده آمریکا و بریتانیا به دانشجویان آموزش داده می‌شود، پرسشنامه‌ای با ۱۰ سؤال تهیه شده و از سه گروه اساتید، دانشجویان شاغل در حرفه و حرفه‌مندان خواسته شده تا با استفاده از طیف لیکرت اهمیت این مهارت‌ها را در بستر حرفه‌ای ایران ارزیابی کنند. حجم نمونه‌ی تحقیق با استفاده از فرمول کوکران در تعداد جامعه نامعلوم و خطای ۰,۰۸، تعداد ۱۵۰ نمونه تعیین شده است. سپس به منظور بررسی پایایی پرسشنامه یک نمونه ۳۰ تایی (pretest) از پرسشنامه توسط دانشجویان دوره ارشد برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تهران پر شده است. ضریب پایایی این مقیاس به روش آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه (۱۰ سؤال) ۰/۸۲ به دست آمد. در مرحله مطالعه مقدماتی یافته‌ها نشان داد نیاز به حذف هیچ یک از گویه‌ها نیست. در نهایت از مجموع ۱۵۰ پرسشنامه توزیع شده، ۲۰ پرسشنامه توسط اساتید،

1 <http://www.ucd.ie/graduatestudies/coursefinder/taughtprogrammes/masters-in-regional-and-urban-planning/>

2 <http://www.manchester.ac.uk/study/undergraduate/courses/2016/09930/urban-and-regional-planning-ba/course-details/>

۵۰ پرسشنامه توسط دانشجویان شاغل در حرفه و ۴۰ پرسشنامه توسط حرفه‌مندان کاملاً پر شده و قابل تحلیل به دست آمده‌است.

به منظور تحلیل اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌ها از آزمون کروسکال ولیس که یک آزمون غیر پارامتری و از سری آزمون‌های آنالیز واریانس محسوب می‌شود استفاده شده است. در این آزمون به بررسی تفاوت بین مقادیر یک متغیر در بین چند جامعه مستقل پرداخته می‌شود. و در نهایت رتبه‌بندی بر اساس میانگین‌ها صورت می‌گیرد. از آن جا که این آزمون معمولاً در سطح خطای ۵ درصد در نظر گرفته می‌شود، برای استنباط تفاوت بین نمونه‌ها باید سطح معنی‌داری کمتر از ۰,۰۵ باشد. جداول زیر خروجی نرم‌افزار SPSS از تحلیل صورت گرفته را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۳): Descriptive Statistics آماره‌های میانگن، انحراف معیار، مینیمم و ماگزیمم نمرات

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
VAR00003	1150	4.5165	.82032	1.00	9.00
VAR00004	1150	5.5209	2.81223	1.00	10.00

جدول شماره (۴): Ranks تعداد افراد در هر گروه و میانگین رتبه‌های هر یک از گروه‌ها

VA...	N	Mean Rank
VAR00003	1	579.53
	2	584.65
	3	608.39
	4	416.26
	5	655.66
	6	532.61
	7	635.35
	8	657.19
	9	488.18
	10	615.55
Total	1150	

در جدول Test Statistic محتوی نتیجه اصلی آزمون است. همان گونه که در این جدول شاهد هستید می‌توان مقدار آماره مربع کی را با ۹ درجه آزادی و همچنین سطح معنی داری آزمون P-Value را با مقدار صفر مشاهده کرد.

جدول شماره (۵): Test Statistic

	VAR00003
Chi-Square	71.174
df	9
Asymp. Sig.	.000

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: VAR00004

جدول زیر اولویت مهارت‌های مورد سؤال را از نظر سه گروه اساتید دانشگاه، دانشجویان شاغل در حرفه و حرفه‌مندان فارغ التحصیل نشان می‌دهد. در این آزمون بازه میانگین امتیاز ۸۰۰-۱۰۰۰ بسیار ضروری، ۶۰۰-۸۰۰ ضروری، ۴۰۰-۶۰۰ نسبتاً ضروری، ۲۰۰-۴۰۰ نه چندان ضروری و کمتر از ۲۰۰ غیرضروری است.

جدول شماره (۶): رتبه‌بندی و ضرورت مهارت‌های حرفه‌ای براساس آزمون کروسکال ولیس

ردیف	مهارت‌های مورد نیاز در حرفه	اولویت	میانگین امتیاز	ضرورت باتوجه شاخص آنالیز واریانس
۱	آشنایی با سازوکار تبادل اطلاعات با جوامع محلی	۱	۶۵۷,۱۹	ضروری
۲	فنون مشارکت، میانجی‌گری و رفع تعارض	۲	۶۵۵,۶۶	ضروری
۳	آشنایی با حقوق، قوانین و سیاست‌های شهری و برنامه‌ریزی شهری	۳	۶۳۵,۳۵	ضروری
۴	اصول و مبانی اخلاق حرفه‌ای	۴	۶۱۵,۵۵	ضروری
۵	فنون مذاکره و مباحثه	۵	۶۰۸,۳۹	ضروری
۶	توانایی تحلیل و ارزیابی پروژه‌های شهری	۶	۵۸۴,۶۵	نسبتاً ضروری
۷	تحلیل‌ساز و کارهای سیاسی و ساختار قدرت	۷	۵۷۹,۵۳	نسبتاً ضروری
۸	گفتار و نوشتار تأثیرگذار (ارائه اثرگذار پروژه‌ها)	۸	۵۳۲,۳۵	نسبتاً ضروری
۹	چگونگی ترکیب مؤثر تجربه و دانش	۹	۴۸۸,۱۸	نسبتاً ضروری
۱۰	آشنایی با حقوق، قوانین و مقررات عمومی	۱۰	۴۱۶,۲۶	نسبتاً ضروری

مأخذ: نگارندگان

بحث

همان‌گونه که از نتایج تحلیل مشخص است، تمامی مهارت‌های اخذ شده از متون نظری و سرفصل‌های آموزشی دانشگاه‌های معتبر در حوزه برنامه‌ریزی شهری از ضرورت برخوردارند. با این وجود از نظر پرسش‌شوندگان ۵ مهارت نخست از ضرورت بیشتری برخوردار بوده و لازم است تا در رئوس آموزش دوره‌های کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری گنجانده شود. همچنین یافته‌های حاصل از تحقیق نشان می‌دهد حتی در سرفصل‌های موجود در نظام آموزش برنامه‌ریزی شهری کشور مانند حقوق، قوانین و سیاست‌های برنامه‌ریزی شهری نیاز به بازنگری و تجدید نظر احساس می‌شود تا محتوای این دروس مطابق با نیازها و ضرورت‌های حرفه‌ای به روزرسانی شود. براساس مبانی نظری و نتایج نظرسنجی از اساتید، حرفه‌مندان و دانشجویان شاغل در حرفه سرفصل‌های آموزشی زیر و محتوای آن بدین شرح پیشنهاد می‌شود:

جدول شماره (۷): سرفصل‌ها و مهارت‌های قابل توسعه در مقطع کارشناسی ارشد

عنوان درس	سرفصل‌های کلی	مهارت‌ها
مبانی و فنون مشارکت، مذاکره و میانجی‌گری در برنامه‌ریزی شهری	<ul style="list-style-type: none"> • مبانی نظری مشارکت و ارتباط در برنامه‌ریزی شهری • پیشینه مشارکت در برنامه‌ریزی شهری جهان • ضرورت‌های مشارکت در جوامع امروز • مبانی و ضرورت‌های میانجی‌گری • آموزش روش‌ها و سازوکارهای مشارکت • آموزش سازوکار تبادل اطلاعات با جوامع محلی • آموزش مهارت‌های مذاکره و میانجی‌گری 	<ul style="list-style-type: none"> • زبانی (گفتاری) • نوشتاری • سیاسی (حل منازعات و اختلافات) • فنون ارزیابی مشارکت
ساختار و تشکیلات نظام برنامه‌ریزی و توسعه شهری در ایران	<ul style="list-style-type: none"> • آشنایی با مراجع و نهادهای برنامه‌ریزی شهری • بررسی تطبیقی ساختار و تشکیلات برنامه‌ریزی در ایران و دیگر کشورها • تحلیل نقش ساختار قدرت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و غیره در برنامه‌ریزی شهری 	<ul style="list-style-type: none"> • تحلیل فرآیندهای نهادی و سیاسی • مقایسه نظام‌های برنامه‌ریزی شهری • تحلیل سازوکارهای قدرت • نوشتن مقاله و گزارش
مبانی اخلاق حرفه‌ای در برنامه‌ریزی شهری	<ul style="list-style-type: none"> • مبانی علم اخلاق • رابطه حرفه و اخلاق • جایگاه اخلاق حرفه‌ای در علم اخلاق • پیشینه اخلاق حرفه‌ای در برنامه‌ریزی شهری • اصول اخلاق حرفه‌ای در برنامه‌ریزی شهری 	<ul style="list-style-type: none"> • مهارت‌های تحلیلی • فنون مقایسه اصول اخلاق • نوشتن مقاله و گزارش
بازنگری در سرفصل حقوق و قوانین شهری و شهرسازی	<ul style="list-style-type: none"> • تعاریف پایه حقوق و قوانین • ضرورت و جایگاه قانون در جامعه مدنی • جایگاه حقوق، قوانین و مقررات در برنامه‌ریزی شهری • پیشینه حقوق و قوانین شهری و برنامه‌ریزی شهری در جهان و ایران • شهروندی و حقوق مرتبط با آن • آشنایی با قوانین و مقررات کاربردی شهرسازی در ایران (مصوبات قانون اساسی، مجلس، شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، و سایر مراجع قانونگذار) 	<ul style="list-style-type: none"> • تحلیل قوانین و مقررات در شهرسازی • مقایسه حقوق و قوانین شهرسازی در ملل مختلف • نوشتن گزارش‌های تحلیلی • فنون ارزیابی اثرات قوانین و مقررات

مأخذ: نگارندگان

نتیجه‌گیری

شکاف میان تئوری و عمل از یکسو و متناظر با آن شکاف میان دانشگاه و حرفه از سوی دیگر، بسیاری از صاحب‌نظران را در سه دهه اخیر به تأمل واداشته تا علل این شکاف و پیامدهای ناشی از این شکاف را مورد بازشناسی قرار دهند. در این میان کشور ما نیز علی‌رغم پیشینه و قدمت بالای رشته و حرفه برنامه‌ریزی شهری از این شکاف عمیق رنج می‌برد و تشدید این

شکاف در سال‌های گذشته منجر به ناکارآمد جلوه نمودن آموزش برنامه‌ریزی شهری در ایران شده است.

براین اساس، در این مقاله کوشیدیم تا پس از طرح مختصر موضوع از دیدگاه نظریه‌پردازان مطرح در حوزه «قدرت» و «سیاست» در برنامه‌ریزی، کاستی‌های آموزش برنامه‌ریزی شهری را در ارتباط با زمینه‌های حرفه‌ای (سیاسی، حقوقی، و...) مورد تحلیل قرار دهیم. همچنین با عطف توجه به تجارب و رهیافت‌های مهم جهانی به‌ویژه در حوزه دانشگاهی، راهکارهای لازم در جهت تقویت مهارت‌های مبتنی بر «دانش نرم» یا سیاسی برنامه‌ریزان ارائه گردید. به منظور حصول این راهکارها از روش‌ها و تکنیک‌های چون بررسی‌های کتابخانه‌ای، مصاحبه با حرفه‌مندان، اساتید دانشگاهی، دانشجویان و دیگر دست‌اندرکاران حرفه و آموزش بهره‌برداری صورت گرفت. یافته‌های این تحقیق نشان داد که افزودن سرفصل‌هایی چون «مبانی و فنون مشارکت، مذاکره و میانجی‌گری در برنامه‌ریزی شهری»، «مبانی اخلاق حرفه‌ای در برنامه‌ریزی شهری»، «ساختار و تشکیلات نظام برنامه‌ریزی و توسعه شهری در ایران» و اصلاح و ابهام‌زدایی از دیگر فصول و سرفصل‌های کاربردی مانند «حقوق و قوانین شهری و شهرسازی» می‌تواند کمک شایانی در جهت کاهش شکاف میان رشته و حرفه نماید و شرایط لازم برای افزایش کارایی دانش‌آموختگان در بستر حرفه و زمینه کاربردی «عمل برنامه‌ریزی» را فراهم آورد.

منابع و مآخذ:

- ۱- الوندی پور، ن.، عباسزادگان، م.، سربندی فراهانی، م. ۱۳۹۵. معرفی رویکرد آموزشی برنامه‌ریزی طراحی محوردر آموزش شهرسازی (برنامه‌ریزی شهری). نشریه معماری سبز، ۴: ۹-۱۸.
- ۲- بحرینی، ح.، طبیبیان، م. ۱۳۸۶. ارزیابی دوره دکتری شهرسازی دانشگاه تهران طی دوره ۸۳-۱۳۷۳، نشریه هنرهای زیبا، ۳۰: ۲۲-۱۳.
- ۳- بحرینی، ح.، فلاح منشادی، ا. ۱۳۹۵. تحلیلی بر ضرورت وجودی دوره کارشناسی شهرسازی در دانشگاه‌های ایران. نشریه هویت شهری. ۲۶: ۱۲-۵.
- ۴- توکلی نیا، ج.، شمس پویا، م. ۱۳۹۶. به سوی حکمروایی اجتماع محلی؛ کوششی در معرفی موضوعات و عرصه‌های کلیدی موردپژوهی: محله درکه. نشریه آمایش محیط. ۱۰(۳۷): ۱۹۵-۲۱۶.
- ۵- خادم الحسینی، ا.، عارفی پور، ص. ۱۳۹۱. شهرسازی مشارکتی و جایگاه مردم در برنامه‌ریزی شهری. نشریه چشم‌انداز جغرافیایی. ۷(۱۹): ۱۲۳-۱۰۸.
- ۶- رفیعیان، م.، تقوایی، ع.، شاه محمدیان، ه. ۱۳۹۷. تحلیلی بر مناسبات قدرت در فرایند برنامه‌ریزی طرح‌های توسعه شهری نمونه موردی: محور ۱۷ شهریور تهران. نشریه جغرافیا و توسعه ۱۶(۵۲): ۹۷-۱۱۶.
- ۷- سامانپور، ف.، برکپور، ن.، مقصودی، م. خدمات داوطلبانه دانشگاهی در یک محیط فرارشته‌ای؛ گزارشی از یک اقدام پژوهی در شهرسازی. ۱۳۹۷. نشریه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی. ۴۱: ۶۴-۳۳.
- ۸- سیدالحسینی، م.، ثناگر دربانی، ا. ۱۴۰۰. بررسی مهارت‌های مورد نیاز شهرسازان جهت ورود به حرفه و سنجش استقرار مدیریت کیفیت فراگیر (مطالعه موردی: گروه شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد). نشریه هویت شهر. ۱۵(۴۵): ۸۰-۶۵.
- ۹- طالبی، ز.، حبیب، ف.، اعتصام، ا. ۱۳۹۵. ضرورت آموزش کارگاهی در توانمندسازی دانشجویان شهرسازی، در کاربرد دانش از منظر مدل‌های یادگیری سازنده‌گرا. نشریه مدیریت شهری و روستایی. ۴۵: ۶۸-۵۳.
- ۱۰- طالبی، ز.، حبیب، ف.، اعتصام، ا. ۱۳۹۶. جایگاه علوم اجتماعی در آموزش شهرسازی؛ تحولات و چالش‌های پیش رو. نشریه علوم اجتماعی. ۳۹: ۳۷۴-۳۵۱.
- ۱۱- عندلیب، ع.، بیات، ا.، رسولی، ل. ۱۳۹۲. مقایسه و تطبیق بازآفرینی بافت‌های فرسوده‌ی شهری بلوک خیام تهران (ایران) و پروژه لیورپول ۱ (بریتانیا). نشریه آمایش محیط. ۶(۲۳): ۷۹-۱۰۴.

- ۱۲- مشکینی، ا.، مودن، س. ۱۳۹۴. تحلیل حکمروایی مطلوب شهری در پایداری شهرها مطالعه موردی: شهر عجبشیر. نشریه آمایش محیط. ۸(۲۹): ۹۹-۱۳۲.
- ۱۳- نجاتی، ن.، صرافی، م.، نجف زاده، ر. ۱۴۰۰. تبیین نقش قدرت-دانش در برنامه‌ریزی فضایی با تأکید بر قدرت انضباطی و زیست-قدرت. نشریه دانش شهرسازی. ۵(۲): ۱۵۱-۱۳۳.
- ۱۴- نژاد بهرام، ز.، جلیلی، م. ۱۳۹۹. تبیین مفهوم «قدرت شهر» و اثرات آن در فرآیند توسعه شهر تهران. نشریه معماری و شهرسازی آرمانشهر. ۳۳: ۲۶۷-۲۷۸.
- 15- Allmendinger, P. 2002. Towards a Post-Positivist Typology of Planning. *Planning theory*, 1(1): 77- 99.
- 16- Allmendinger, P. 2009. *Planning Theory*. London: Palgrave.
- 17- Bourdieu, P. 1988. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge university press.
- 18- Certomà, C. 2015. Expanding the 'dark side of planning': Governmentality and bio politics in urban garden planning. *Planning Theory*, 14(1), 23-43.
- 19- Fischer, F. 1999. Technical Deliberation in a Democratic Society: The Case for Participatory Inquiry, *Science and Public Policy* 26(5):294-302
- 20- Flyvbjerg, B. 1998. *Rationality and Power*. Chicago: Chicago press.
- 21- Flyvbjerg, B. 2001. *Making Social Science Matter*. Cambridge: Cambridge university press.
- 22- Flyvbjerg, B and Richardson, T. 2002. *Planning and Foucault*. Cited in: *Planning Futures: New directions for planning theory*. London: Routledge.
- 23- Flyvbjerg, B. 2002. Bringing Power to Planning Research. *Journal of planning education and research* 21:353-366.
- 24- Flyvbjerg, B. 2004. Phronetic planning research. *Planning theory and practice*, 5(3):283-306.
- 25- Forester, J. 1989. *Planning in the Face of Power*. Berkeley: University of California press.
- 26- Forester, J. 1993. *Critical Theory, Public Policy and Planning Practice*. Albany: State University of New York Press.
- 27- Forester, J. 1999. *The Deliberative Practitioner*. Cambridge: MIT Press.
- 28- Forester, J. 2006. Exploring urban practice in democratizing society: opportunities, techniques, and challenges. *Development South Africa* 23(5) December.

- 29- Forester, J. 2012. On the Theory and Practice of Critical Pragmatism: Deliberative Practice and Creative Negotiations. *Planning theory*, 12(1): 5-22.
- 30- Foucault, M. 1980. *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977*. Pantheon.
- 31- Foucault, M. 1991. Space, knowledge, and power. in P Rabinow (ed), *The Foucault Reader*, London: Penguin Books, pp.239-256.
- 32- Fox-Rogers, L., & Murphy, E. 2014. Informal strategies of power in the local planning system. *Planning theory*, 13(3), 244-268.
- 33- Friedmann, J. 1987. *Planning in the Public Domain*. Princeton: Princeton University Press.
- 34- Friedmann, J. 1998. *Planning Theory Revisited*. Nijmegen Academic Lecture: University of Nijmegen, 29 May.
- 35- Heally, P. 1992. Planning through debate. *Town Planning review*, 63, 2: 62-143.
- 36- Heally, P. 1997. *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented societies*. Basingstoke: Macmillan.
- 37- Heally, P. 2003. *Collaborative Planning in Perspective*. *Journal of Planning Theory*, London: 2 (2):101-123.
- 38- Hillier, J. 2002. *Shadows of Power: An allegory of Prudence in Land-Use Planning*. London: Routledge.
- 39- Hillier, J. 2003. Agonizing over Consensus: Why Habermasian Ideals Cannot Be Real. *Journal of Planning Theory* 2 (1): 37-59.
- 40- Huxley, M and Yiftachel, O. 2000. New paradigm or old myopia? Unsetting the communicative turn in planning theory. *Journal of planning Education and Research*, 19(4):333-342
- 41- Hoch, C. 1994. *What planners do*. Chicago: APA.
- 42- Hoch, C. 1996. *A pragmatic inquiry about Planning and Power*. In exploration of Planning, Center for Urban Policy research, New Brunswick.
- 43- Howe, J. and Langdon, C. 2002. Towards a Reflexive Planning Theory. *Planning Theory*, 1, 209-225.
- 44- Innes, J. 1995. Planning Theory emerging paradigm: Communicative action and interactive Practice. *Journal of Planning Education and Research*, 14,3 183---9.

- 45- Lennon, M., & Fox-Rogers, L. 2017. Morality, power and the planning subject. *Planning Theory*, 16(4), 364-383.
- 46- Metzger, J., Soneryd, L., & Tamm Hallström, K. 2017. 'Power is that which remains to be explained: Dispelling the ominous dark matter of critical planning studies. *Planning Theory*, 16(2), 203-222.
- 47- Sager, T. 1994. *Communicative Planning Theory*. Aldershot: Avebury.
- 48- Sager, T. 2006. The Logic of Critical Communicative Planning: Transaction cost Alteration. *Journal of Planning Theory* 5 (3): 223-254.
- 49- Shin, Y. 2013. Bourdieu and urban politics: Conceptualizing a Bourdieusian relational framework for urban politics research. *Planning Theory*, 12(3), 267-289.
- 50- Schon, D. 1983. *The Reflective Practitioner*. Oregon: Oregon university press.
- 51- Stein, S.M. and Harper, T.L. 2012. Creativity and Innovative: Divergence and Convergence in Pragmatic Dialogical Planning. *Journal of Planning Education and Research*, 32(1):5-17.
- 52- Yiftachel, O. 1998. Planning and Social Control: Exploring the Dark Side. *Journal of Planning literature* 12(4): 395- 406.
- 53- Yiftachel, O and Huxley, M. 2000. Debating dominance and relevance: notes on the 'Communicative turn' in planning theory. *International Journal of urban and Regional Research*. 24(4): 907- 913.

منابع اینترنتی

<http://www.gsd.harvard.edu>
<https://aap.cornell.edu>
<http://ced.berkeley.edu>
<http://dusp.mit.edu>
<https://www.liv.ac.uk>
<http://ncl.reportlab.com>
<http://courses.cardiff.ac.uk>
<http://www.ucd.ie>
<http://www.manchester.ac.uk>